

אונס קבוצתי: "עם הוטסאפ, לילדים אין הגנה"

עומרי אפרים ושחר חי

09:20 , 26.03.14

220 מקרים של תקיפה קבוצתית מדווחים מדי שנה, והמספר האמיתי כנראה גבוה הרבה יותר. בעקבות הפרשה בתל אביב מסבירים חוקרי נוער, פעילי סיוע ופסיכולוגיות את שורשי התופעה: "הגיל יורד, החשיפה למין גוברת, יש לחץ חברתי וההורים מנותקים"

פרשת החשד לאונס הקבוצתי של בת 13 שנחשפה אתמול (יום ג') בתל אביב היא מקרה נקודתי שמצביע על תופעה רחבה. נתונים של איגוד מרכזי הסיוע מלמדים שבמהלך 2012 נרשמו כ-220 דיווחים על תקיפה קבוצתית של בני ובנות נוער בגילאי 13-18, ומספר דומה של דיווחים התקבלו בשנה החולפת. בשל הקושי להתלונן מעריכים מומחים העוסקים בתחום שהדיווחים הללו מהווים רק חלק קטן מהמקרים.

"זה קורה יותר ממה שאנשים רוצים לחשוב", אומרת נעמי גוטמן, מנהלת אגף פיתוח ופרויקטים במכון חרוב, העוסק בהכשרת מטפלים בילדים נפגעי התעללות. "ילדים ובני נוער לא רצים לדווח על פגיעות מסוג זה. מעבר לכך אנחנו יודעים שאם הפגיעה מתרחשת בפריפריה ולא במרכז הארץ, יש פחות סיכוי שהיא תיחשף באמצעי התקשורת."

גוטמן, עובדת סוציאלית בהכשרתה, שניהלה בעבר מרכז חירום לנפגעים, סבורה שחשיפה גדולה יותר של ילדים לתכנים פורנוגרפיים ברשת גורמת לא רק לעלייה במספר הפגיעות אלא גם להחרפת העוצמה שלהן: "האינטרנט ורשתות כמו ווטסאפ או פייסבוק גרמו לכך שהפגיעה בילדים מקבלת תהודה גדולה יותר בתוך הסביבה החברתית שלהם. אין לילדים מקום שבו הם יכולים להיות מוגנים. גם לא בבית."

בני נוער גדלים כיום במציאות תקשורתית ותרבותית שבה המתירנות והשפה המינית מביאות לכך שהגבולות בין מותר לאסור מטשטשים, והילדים הפוגעים מקבלים אישור חיובי מהסביבה החברתית שלהם.

גוטמן: "במקרים רבים, אם ילד אחד מתוך הקבוצה הפוגעת היה אומר 'מספיק' הוא יכול היה למנוע או לחשוף את הפגיעה. אבל יש אלמנט של לחץ חברתי וחוסר רצון להיות מחוץ לקבוצה. ילדים בגיל ההתבגרות מחפשים להיות חלק מקבוצה, ולכן הרבה פעמים הם שותקים ואפילו ממשיכים לקחת חלק בפגיעה."

דבריה של גוטמן מקבלים אישוש בתוצאותיו של סקר שנערך לאחרונה עבור איגוד מרכזי הסיוע ומצא ש-73% מבני הנוער לא יודעים כיצד היה עליהם לנהוג לו נחשפו למקרה של נערה המקיימת יחסי מין עם הרבה נערים. חלקם אף אמרו שלא היו עושים דבר אם היו יודעים על מקרה כזה. עוד עלה בסקר כי כמעט 50% מהנערות מכירות מישהי שעברה פגיעה מינית.

ומיהי הקורבן? גוטמן: "הנפגעת תשתייך על פי רוב למעמד חברתי נמוך יותר. ילדה חלשה ולא מקובלת שתזהה את ההתעניינות כהשתלבות בחברה, אבל מהר מאוד תחוה ניצול. בהמשך

הקבוצה הפוגעת תחזיק תמונה מביכה שלה או נשק שיוכלו להפעיל כנגדה. הקורבן תכחיש בהתחלה את המציאות ובהמשך תכנס לסיטואציה של כדור שלג וחוסר אונים."

האם ניתן לעצור או לפחות לצמצם את התופעה באמצעות הסברה? איגוד מרכזי הסיוע פתח השבוע בקמפיין הקורא לבני ובנות נוער לחתום על אמנה וירטואלית שבה יתחייבו להיות ערניים לגילויי אלימות מינית ולפעול למניעת פגיעה מינית בסביבתם.

מנכ"ל המועצה הלאומית לשלום הילד, ד"ר יצחק קדמן, סבור שדרושה מעורבות גדולה יותר של המדינה. בשמונה השנים האחרונות נאבקת המועצה להביא לחקיקה של חוק הפיקוח שיטיל על המדינה חובה לשקם ולפקח על עברייני מין קטינים במטרה למנוע פגיעות חוזרות. במועצה הצביעו היום על כך שלמרות חומרת התופעה, עד היום לא החילה הכנסת את חוק הפיקוח על עברייני מין גם על קטינים, בעיקר בשל מחלוקות על סמכויות בין משרדי הרווחה והמשרד לביטחון פנים.

כשמדובר על עבירות מין לסוגיהן, מספר הקורבנות שנאלצים להתמודד עם הטראומה מטפס אלפים. נתוני משטרת ישראל מלמדים כי במהלך 2012 נפתחו במשטרה 2,187 תיקי עבירות מין כלפי קטינים (מתוך 5,085 תיקי עבירות מין שנפתחו בשנה זו במשטרה). כמחצית מהתיקים טיפלו בעבירות כלפי קטינים מתחת לגיל 12, ומחצית בגילאי 13-17.

לגבי מעורבים מתחת לגיל 14, החקירה הופכת מסובכת יותר, ועל פי חוק היא מנוהלת בידי חוקרי ילדים מטעם משרד הרווחה ולא בידי המשטרה. "כשמגיעה תלונה למשטרה ומדובר בפוגעים בגילאים האלו היא מועברת אלינו באופן מיידי בגלל הייחודיות והרגישות של החקירה", מסבירה רונית צור, מנהלת השירות לחקירות ילדים וחקירות מיוחדות במשרד הרווחה.

במהלך 2013 טיפלו 100 חוקרי השירות במספר בלתי נתפס של כעשרת אלפים ילדים, רבע מהם בגין עבירות מין.

ילדים ובני נוער החשודים בפגיעה נחקרים תחת אזהרה. יש להם זכות להיוועץ בעו"ד ולהיות מלווים בהורים בעת החקירה (אף שהשירות לא ממליץ על כך). חוקרי הילדים הם אנשי מקצוע שעברו הכשרה טיפולית, לרוב עובדים סוציאליים. הם לא לובשים מדים במטרה לא לגרום לטראומה לנחקרים, מתוך אמונה שניתן יהיה לשקם אותם.

צור: "במקרים של פגיעה קבוצתית אנחנו נתקלים בדפוסים המלמדים על בעיה ערכית התנהגותית. חלק מהפוגעים מבינים שההתנהגות שלהם פסולה, אבל לפעמים הם מכחישים את המעורבות שלהם או מנסים לגמד את חלקם על אמירות כגון 'הילדה רצתה' או 'היא יזמה' תוך התעלמות מהקורבן."

צור מבהירה כי על פי רוב החוקרים לא נאלצים לעשות שימוש בתרגילי חקירה מתוחכמים: "בשנים האחרונות הפוגעים מתעדים את המעשים באופן כזה או אחר במכשירים הניידים שלהם."

מאיזה רקע מגיעים הפוגעים?

"מרקע מגוון. הם יכולים להיות ילדים ממשפחות מבוססות או נוער בסיכון. כשמדובר בחבורה יש אפקט חברתי שמעניק מחד חוסן ומאידיך לחץ חברתי."

חרף העובדה שמקרי אונס קבוצתי וניצול ילדות ונערות חלשות הן תופעות שהתרחשו גם בשנים עברו ובעידנים טכנולוגיים אחרים, הפסיכולוגיה חוזרת ומצביעה על הנגישות לפורנוגרפיה שמאפשר האינטרנט כגורם מזרז ומחריף של הבעיה.

ד"ר קלודי טל, פסיכולוגית התפתחותית וראש התוכנית לתואר שני בחינוך לגיל הרך במכללת לוינסקי, מסכימה שהמקרים הנחשפים בתקשורת הם רק קצת הקרחון. "זה מתחיל מהנגישות הבלתי נסבלת של ילדים לתכנים מיניים בטלוויזיה, במחשב, בתקשורת, וזה ממשיך בעצימת עיניים", היא אומרת. "הורים ומחנכים צריכים לקחת בחשבון שדברים כאלה יכולים לקרות ולפתוח עיניים, להיות יותר ערניים. להיות בקשר עם הילדים כדי שיוכלו להתלבט איתנו, לשאול אותנו ולשתף אותנו בדברים נעימים ופחות נעימים. היום ההורים נוכחים הרבה פחות בחיי הילדים, והיכולת להציב גבולות נפגמת."

מה הטיפול החינוכי הדרוש?

"מסוף בית הספר היסודי הילדים צריכים לקבל כלים להסתכלות ביקורתית על דברים. לא שיעורי חינוך מיני ערטילאיים, אלא לדבר על סוגיות שעל סדר היום."

ד"ר מיכל קדרון, פסיכולוגית ילדים ונוער וראש המסלול לחינוך בגיל הרך בסמינר הקיבוצים, מוסיפה: "הילדים עצמם מבולבלים נורא. הם חסרי אונים עם המידע שמגיע אליהם, וכשהם מסתובבים עם ילדים יותר גדולים מהם הכול נראה לגיטימי. הם צמאים למבוגר שיהיה פתוח, שלא ישפוט אותם, והמבוגר הזה צריך לדעת להכיל את המבוכה. ברגע שאכן נפתחת שיחה כזו המבוגרים תמיד מופתעים לגלות כמה הילדים מדברים."

"מתוקף תפקידי נתקלתי פעמים רבות בילדים וילדות שחוו טראומה מינית והגילאים הולכים ויורדים. טיפולתי בילדה בת 8 עם אובססיה לתכנים מיניים. היא הייתה בחרדות, והיא לא עברה התעללות מינית, היא פשוט נחשפה לתכנים האלה באינטרנט."